

Młody Jurysta

Czasopismo Studentów i Doktorantów Wydziału Prawa i Administracji
Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

WPIA
UKSW

Wydział Prawa i Administracji
UNIWERSYTET KARDYNAŁA
STEFANA WYSZYŃSKIEGO
W WARSZAWIE

Wydawnictwo Naukowe
UKSW

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY-ND 4.0 International) license <https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0>

e-ISSN 2353-1185

<https://doi.org/10.21697/mj>

Prof. dr hab. Marek Michalski

Kierownik Katedry Prawa Gospodarczego i Gospodarki Cyfrowej
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1972-0505>

Książki, po które warto sięgnąć

Obserwujemy nasilenie procesów erozji klasycznej koncepcji państwa, które wciśnięte zostały w coraz bardziej krępujący państwo gorset globalizacji, niosącej ze sobą rozwój zjawiska zidentyfikowanego i nazwanego już pod koniec lat 80. XX w. przez portugalskiego socjologa B. de Sousa Santos jako: **translegalizm** [interlegality]¹. Stanowi ono kluczową koncepcję postmodernistycznego rozumienia prawa wpisanego w pluralizm systemów, gdzie różne porządki prawne nie tylko, że się przecinają ale i nakładają na siebie, czy wręcz mieszają się ze sobą. Te porządki nie są już postrzegane jako odrębne byty, ale tworzą rzeczywistość „prawnej porowatości, licznych sieci porządków prawnych zmuszających nas do ciągłych przejść i naruszeń”², co prowadzi do **przebijania zasłony państwowej – pozytywistycznie zakotwiczonego - porządku prawnego**. Budzi to z kolei coraz głębszy niepokój porządków państwowych, szczególnie iż granice translegalizmu przesuwane są coraz częściej pod mocnym wpływem idei praw człowieka³. Jednocześnie osłabieniu ulega

¹ Por. B. de Sousa Santos, *Law: A Map of Misreading. Toward a Postmodern Conception of Law*, 1987, Vol. 14, number 3, s. 279 i nast.

² *Ibidem*, s. 298. Koncepcja B. de Sousa Santos'a będzie później rozwijana w kierunku tzw. złożonej legalności [composite legality], por. N. Walker, *Legalising inter-legality*, European Law Open 2022, Vol. 1, Issue 1, s. 219 i nast.

³ Por. zwłaszcza G. Palombella, *Inter-Legality: On Interconnections and 'External' Sources*, The Italian Law Journal 2021, Vol. 7, No. ,2 s. 954 i nast.

---

koncepcja państwa opiekuńczego [Welfare State] jako nośnika zbiorowych celów społecznych, co podmywa legitymację systemu, wyrażająca wielki społeczny kompromis, jaki przenikał świat Zachodu, kiedyś z emfazą określany mianem tzw. wolnego świata, a którego urzeczywistnienie stanowiło wyraz zbiorowego wysiłku społecznego, ale i politycznego kompromisu, jaki podjęto po traumatycznych doświadczeniach II Wojny Światowej. Od przełomu lat 89/90 tych XX w. narasta kryzys demokratycznego państwa opiekuńczego, w którym: (i) ekonomia już nie integruje społeczeństwa, ale rodzi pogłębiające się nierówności, (ii) instytucje społeczne już nie nadążają za postępującymi zmianami społecznymi i dezintegracją struktur społecznych, (iii) państwo jest strukturalnie przeciążone, natomiast (iv) demokracja traci swój sens redystrybucyjny⁴. Współczesne rozwinięte państwa opiekuńcze, mimo że niezbędne dla stabilności społecznej, borykają się z utrzymującymi się napięciami w godzeniu efektywności rynku, legitymacji demokratycznej i ochrony socjalnej, tracąc stabilność w zglobalizowanej – ale i podlegającej tendencjom monopolistycznym – gospodarce.

W tym wielopoziomowym środowisku polikryzysów przeobrażeniom podlega także – a może w pierwszej kolejności - prawo, które wraz z rozwojem tzw. nowych technologii i usieciowienia życia społecznego - w rozmaitych jego aspektach – nabiera wymiaru multicentrycznego, gdzie współistnieje wiele nakładających się na siebie obszarów regulacyjnych, co z kolei wiąże z wycofywaniem się państwa z różnych aktywności i ograniczaniem jego tradycyjnych ról, podczas gdy w owe opuszczone przez państwo sfery wdzierają się niepaństwowe porządki prawne [np. korporacje transgraniczne, banki centralne, instytucje ponadnarodowe jak np. MFW, czy BŚ]. Skutkiem tych procesów jest rozrastająca się władza prywatnych sieci medialnych, co z kolei prowadzi do wywierania pozapaństwowego wpływu na funkcjonowanie współczesnego państwa⁵. Owa kolizja dobitnie ilustruje dylemat współczesnego państwa, rozdartego między logiką usprawniania przepływów informacji, wpisaną w model sieciowego systemu operacyjnego a zaprzeczającą jej logiką zachowania integralności terytorialnej i przestrzennej suwerenności.

Dynamika i zasięg, oraz złożoność tych zmian zmusza do refleksji nad charakterem współczesnego prawa. Niemniej, żeby móc zrozumieć kierunek tych przeobrażeń, trzeba precyzyjnie opisać punkt wyjścia, oraz drogę, która do niego doprowadziła. W tym celu warto sięgnąć do kanonicznej pozycji autorstwa wybitnego francuskiego historyka prawa **Jean-Louis Halpérin**: *Five legal revolutions since the 17th century. Analysis of the global history of law*⁶. Halpérin podjął się trudnego zadania, a mianowicie przeprowadzenia analizy globalnej historii prawa od czasów nowożytnych po współczesność, identyfikując mechanizmy jego powstawania

---

⁴ Por. M. in., P. Rosanvallon, *La Crise de l'Etat-providence*, Éditions du Seuil, 1992, s. 8 i nast., który zauważa, że kryzysu państwa opiekuńczego nie można umiejscawiać jedynie w obszarze ekonomii, gdyż należy go rozumieć jednocześnie jako kryzys modelu rozwoju i kryzys danego systemu stosunków społecznych, podczas gdy perspektywa liberalna, obowiązująca w coraz większej liczbie krajów - ignoruje ten wymiar problemu, i jako remedium na pogarszającą się sytuację przywołuje, często jako zakłęcie, zalety rynku. Także por. np. J. L. Laville, *De la genèse à la crise de l'État-providence*, Lien social et Politiques 1995, nr 33, s. 37–45. <https://doi.org/10.7202/005139ar>, oraz P. Krugman, *End This Depression Now!*, New York, London 2012.

⁵ Por. M. Castells, *Spółczesność sieci*, Warszawa 2007, s. 336 i nast.

⁶ Por. J. - L. Halpérin, *Five legal revolutions since the 17th century. Analysis of the global history of law*, Springer International Publishing Switzerland 2014.

---

wraz z narodzeniem się i rozwojem idei państwa nowoczesnego. Prawo wg. Halpérin'a jest zjawiskiem na wskroś społecznym, mocno osadzonym w wymiarze kulturowym, dlatego budowa instytucji państwa nowoczesnego będzie zarazem siłą sprawczą oddziałującą na prawo, przechodzące przez etapy, które doprowadziły do nadania temu zjawisku, takiego wymiaru, który dla nas wydaje się być aż nadto oczywistym.

J. – L. Halpérin rozwój prawa nowoczesnego osadza w ramach pięciu rewolucji, z których pierwsza - rozpoczynająca się w XVII w. wraz z narodzinami koncepcji modernizacyjnych – koncentrować się będzie na hierarchizacji norm, dokonującej się jeszcze w czasach Ancien Regime'u, a związanych z narastaniem procesów centralizacji władzy oraz zjawiskami profesjonalizacji zawodów prawniczych. Druga rewolucja, która rozpoczyna się na przełomie XVIII i XIX w. będzie czasem **wielkich kodyfikacji** prowadzących do usystematyzowania prawa. Będzie to proces – w pełnym tego słowa znaczeniu – globalny, gdyż wyjdzie daleko poza Europę, obejmując m. in. Amerykę Łacińską, a następnie Amerykę Południową (np. Boliwia 1831 r., Peru 1852 r., Chile 1855 r., Argentyna 1872 r. oraz Brazylia w latach 1916 – 1917), czy Turcja w 1926 r., gdzie kodyfikacja prawa cywilnego stanowi jednocześnie rewolucyjny akt prawnej sekularyzacji państwa przeprowadzanej przez Mustafę Kemala. Kolejną, trzecią rewolucją prawną, jaką analizuje J. – L. Halpérin będzie proces tzw. nowoczesnego konstytucjonalizmu, którego źródła – według francuskiego badacza – tkwią w rewolucjach amerykańskiej i francuskiej końca XVIII w.

Czwarta rewolucja prawna, prowadząca do powstania prawa sfederowanego, jak definiuje Halpérin koncepcję prawa europejskiego, zorientowana była na stworzenie supra – narodowej struktury politycznej, która od zawsze budziła obawy i niepokoje jako zagrożenie dla narodowych interesów i tożsamości, a co z kolei rodzić będzie opory, które historyk francuski opatry celnie określeniem, trafnie opisującym charakter tych przeobrażeń jako „skrępowanej rewolucji”.

Ostatnią fazą przekształceń współczesnego prawa, jaką wyróżnia J. – L. Halpérin jest internacjonalizacja, czyli globalizacja prawa. W tym miejscu autor *Five legal revolutions since the 17th century* wszakże zdaje się stawiać pytanie, czy jest ona jednak osiągalna, bo chociaż z jednej strony osłabienie struktur narodowych daje niektórym asumpt do dyskusji, iż zatriumfował międzynarodowy lub globalny porządek prawny, a tezę tą wzmacnia rozwój organizacji międzynarodowych, udział organizacji niepaństwowych (NGO-sów) na forum międzynarodowym, rosnące wpływy korporacji, czy wreszcie poszerzająca się autonomizacja arbitrażu handlowego jako nowej *lex mercatoria*, ale z drugiej strony nie można nie dostrzegać, że równocześnie zmienia się w sposób diametralny otoczenie zewnętrzne, w jakim funkcjonują współczesne państwa. Rekonfiguracji ulega neoliberalny porządek światowy, w którego centrum znajdowały się liberalne demokracje, uczestniczące w systemie otwartej gospodarki światowej zarządzanej przez USA i międzynarodowe organizacje jak WTO. Bezpieczeństwo społeczne i gospodarcze szło dotychczas w parze z bezpieczeństwem narodowym. Tymczasem globalny kryzys liberalnego porządku przyniósł kryzys legitymacji i celów społecznych także na poziomie międzynarodowym. Na naszych oczach następuje zatem przebudowa porządku międzynarodowego,

---

zarówno politycznego⁷, jak i gospodarczego⁸, w kierunku, który trafnie opisuje inny francuski historyk A. Orain, jako powracający cykl globalnego merkantylizmu, oparty na silnym protekcjonizmie gospodarczym, wzmocnionym coraz częściej stosowanymi barierami celnymi oraz tzw. silosami imperialnymi⁹.

Narastający zamęt będący efektem nakładania się na siebie: nieustannych rewolucji technologicznych, przeplatających się ze sobą kolejnych faz globalizacji i deglobalizacji, skracania się łańcuchów dostaw [od 2020] i końca tzw. „geopolitycznej pauzy” [tj. świata jednobiegunowego w wyraźną dominacją USA], zdaje się wskazywać na wchodzenie w nowy – jeszcze nieprzejrzysty – porządek globalny, w którym dominować będzie rywalizacja 4 światów [USA, UE, ChRL, BRICS], a w którym trzeba na nowo podjąć wyzwanie o zdefiniowania kolejnego etapu rewolucji prawnej. Żeby jednak zadanie takie podjąć, warto wcześniej – korzystając z przewodnictwa J. – L. Halpérin’ a - prześledzić drogi, którymi dotarliśmy do miejsca, w którym teraz jesteśmy.

---

⁷ Por. m. in. S. Shapiro, *Might Unmakes Right: The Catastrophic Collapse of Norms Against the Use of Force*, *Foreign Affairs* 2025, Vol. 104, nr 5, s. 90 i nast.

⁸ Por. m. in. N. Cheeseman, M. Bianchi, J. Cyr, *The Illiberal International. Authoritarian Cooperation Is Reshaping the Global Order*, *Foreign Affairs* 2026, Vol. 105, nr 1, s. 46 i nast.

⁹ Por. A. Orain, *Le monde confisqué. Essai sur le capitalisme de la finitude (XVIe-XXIe siècle)*, Paris 2025, s. 175 i nast.